

Lietuvos prabavimo rūmai – iš užkulisių

Gaminiai iš tauriųjų metalų įvairiose šalyse yra prabuojami šimtmečius – šio reiškinio užuomazgų galima ieškoti dar senovės civilizacijose. Prabos ženklas yra ypatingas valstybinis ženklas, pripažįstamas kaip vienintelis, liudijantis gaminio vertę ir kokybę. Prabavimo misija mūsų šalyje patikėta Prabavimo rūmams. Į jų užkulisius šįkart ir užsukome pasižvalgyti.

Viktorija PETKEVIČIŪTĖ

Lietuvos prabavimo rūmai buvo įkurti dar 1922 m. Kaune, Prezidentui Aleksandriui Stulginskiui pasirašius pirmąjį Tauriųjų metalų prabavimo įstatymą. Įstaiga buvo atkurta atgavus nepriklausomybę 1991 m. Druskininkuose, kur ir šiandien veikia Druskininkų padalinys – akredituota Prabavimo ir įspaudavimo laboratorija. Įstaiga turi ir daugiau padalinių – jie įsikūrę Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Lietuvos prabavimo rūmai atlieka tauriųjų metalų ir brangakmenių valstybinę priežiūrą Lietuvos Respublikoje ir taip užtikrina saugią vartotojams aplinką, įsigyjant tauriųjų metalų ir brangakmenių turinčias prekes, taip pat sąžiningą konkurenciją rinkoje. Įstaigoje tikrinami į šalies rinką patenkantys gaminiai iš tauriųjų metalų – aukso, platinos, sidabro, paladžio – ir (ar) su brangakmeniais. Darbuotojai, patikrinę gaminius, jei šie atitinka valstybės nustatytą standartą, juos įspauduoja Lietuvos valstybiniu kontroliniu prabavimo ženklu, patvirtinančiu nustatytą tauriojo metalo prabą. Tačiau tai – ne vienintelė šios įstaigos funkcijos.

Svarbi kontrolė

Pasak Lietuvos prabavimo rūmų direktorės Virginijos Pavalkienės, viena iš pagrindinių įstaigos misijų yra ta, kad į šalies rinką patektų tik nešališkai patikrinti, saugūs ir legalūs tauriųjų

Pasak Lietuvos prabavimo rūmų direktorės Virginijos Pavalkienės, pernai įstaigoje prabuota apie 750 tūkst. gaminių, bendra jų masė – beveik 1,7 tonos

metalų ir brangakmenių gaminiai, skirti Lietuvos vartotojams. Tai įgyvendinama siekiant užkardyti nelegalių prekių įvežimą, iškeitimą, mainus ar išvežimą į tolesnę Europos Sąjungos rinką. Ne mažiau svarbus Prabavimo rūmų tikslas – užtikrinti vienodas konkurencijos sąlygas šalyje veiklą vykdančioms juvelyrų ar prekyautojams tauriųjų metalų ir brangakmenių gaminiams. „Mes prižiūrime Lietuvos rinką – parduotuves, juvelyrų dirbtuves, tikriname, ar jose parduodami prabuoti gaminiai, sertifikuoti brangakmeniai – deimantai, safyrai, smaragdai, rubinai, ar pirkėjams išduodami

reikiami dokumentai. Tai gi aiškina, ar tos prekės yra legalios, ar jos turi įvežimo dokumentus, ar juvelyrų, pardavėjų yra deklaruavę veiklą. Esmė ta, kad visi asmenys, kurie užsiima šia veikla, turi veikti vienodomis sąlygomis“, – dėsto V. Pavalkienė. Taip pat pašnekovė atkreipia dėmesį į dar vieną aspektą – svarbu užtikrinti, kad į šalies rinką patenkančių gaminių sudėtyje nebūtų kenksmingų medžiagų. Pasirodo, net jei gaminyje yra pristatomas kaip auksinis ar sidabrinis ir toks atrodo, jame gali būti kitų elementų priemaišų, dėl kurių ne tik menksta gaminio vertė. Lydinyje gali būti švino, kadmio, nikelio – metalų, kurie, kaip įrodyta, kenksmingi sveikatai ir draudžiami naudoti juvelyrikoje ar kurių kiekis ribojamas Europos Sąjungos reglamentu. Dar viena Lietuvos prabavimo rūmų funkcija – tikrinti istorines vertybes. Tad įstaiga glaudžiai bendradarbiauja su Valdo rūmams – jie pateikia tikrinti įvairius radinius, aptiktus archeologinių kasinėjimų metu. Jų saugyklose yra labai daug dar neištirtų radinių, maždaug, archeologai nuolat randa naujų, ir didžioji dalis radinių yra su brangakmeniais. Tai gi Lietuvos prabavimo rūmams tenka didelė atsakomybė, kartu ir didelė garbė prisidėti prie rastų archeologinių vertybių tyrinėjimo.

Ženklinami unikalčiai

Pasaulyje tauriųjų metalų ir brangakmenių gaminių žymėjimo prabos ženklais sistema veikia daugiau nei 700 metų. Iki šiol niekas neatrado kito būdo, kaip vartotojui pateikti tą informaciją apie vieno ar kito gaminių vertingumą. Tai gi nuspręsta gaminius atitinkamai žymėti. Pažiūrėjus į prabos ženklą ant gaminio galima pasakyti, kokio tauriojo metalo ir kokios prabos (vertingumo) yra tas gaminyje. Iš esmės ši informacija pirkėjui – apie tai, ką jis perka vertingumo aspektu: praba yra vertingumo

matas, patvirtinantis tauriojo metalo kiekį lydinyje. Pavyzdžiui, ženklas 585 patvirtina, kad lydinyje, iš kurio pagamintas gaminyje, aukso yra ne mažiau kaip 585 dalys iš 1 000 lydinio masės dalių (t. y. ne mažiau kaip 58,5 proc. aukso), visos kitos dalys – kiti metalai. Ženklas 925 patvirtina, kad gaminyje pagamintas iš sidabro lydinio, kuriame sidabro yra ne mažiau kaip 925 dalys iš 1 000 (arba 92,5 proc.). Lietuvos prabavimo rūmams valstybės vardu yra suteikti įgaliojimai prabuoti tauriųjų metalų ir brangakmenių gaminius ir juos įspauduoti patikėtu unikaliumi Lietuvos valstybiniu kontroliniu prabavimo ženklu. Jis, kaip teigia Lietuvos prabavimo rūmų direktoriaus pavaduotojas Vaidas Cerebiejus, nuo Lietuvos prabavimo rūmų atkūrimo atgavus nepriklausomybę iki 1996 m. buvo kitoks – Gedimino stulpai, tik vėliau patvirtintas su Vyčio ženklu. „Šis ženklas su Vyčiu ir arabiškais skaitmenimis yra garantinis ženklas: jį įspaudžiant gaminyje užtikrinama, kad tame gaminyje yra ne mažiau tauriojo metalo negu praboje nurodytas skaičius. Šis ženklas taip pat užtikrina, kad gaminyje yra saugus, kad jame nėra kenksmingų, draudžiamų cheminių medžiagų. Tai gi čia svarbi vartotojų teisių apsauga apskritai – jeigu gaminyje yra be prabavimo ženklo, galima manyti, kad kažkas yra ne taip. Valstybinio ženklo įspaudimu prisiimama labai didelė atsakomybė, mat už jo netinkamą naudojimą laukia teisinė atsakomybė. Įspausdami tą ženklą turime būti visiškai tikri, kad gaminyje atitinka tą tauriojo metalo prabą“, – aiškina V. Cerebiejus.

Atsakomybės įspaudas

V. Pavalkienė priduria, kad valstybinis kontrolinis prabavimo ženklas – ne vienintelis privalomas juvelyrinių dirbinių ženklas: kiekvienas ūkio subjektas Lietuvoje, gaminantis tauriųjų metalų ir brangakmenių gaminius ar jais prekiaujantis, privalo turėti savo atsakomybės ženklą. „Lietuvos prabavimo rūmų tvarkomame ūkio subjektų ir jų atsakomybės ženklų registre turime visų legaliai veikiančių juvelyrų autorinius ženklus, kuriuos vadiname atsakomybės

ženklais. Taigi pagal atsakomybės ženklą ant gaminio galime pasakyti, kas jį sukūrė, pagamino ar kas jį importavo ir išleido į Lietuvos rinką. Būtent šis atsakomybės ženklas nurodo asmenį, kuris prisiima atsakomybę už gaminio kokybę“, – pabrėžia Prabavimo rūmų direktorė.

Pasak pašnekovės, kiekvienas juvelyras, kuris legaliai vykdo veiklą, privalo žinoti savo pareigą: pagaminęs papuošalą, jis pirmiausia turi gaminį paženklinti savo atsakomybės ženklu, po to tą gaminį pateikti prabuoti Lietuvos prabavimo rūmams, kad būtų patikrintas tauriojo metalo kiekis ir įspaudas valstybinis kontrolinis prabavimo ženklas. Tai – ne tik juvelyro garbės reikalas, garantuojantis klientui ir vartotojui gaminio kokybę, bet ir teisinis įsipareigojimas – juvelyras nėra neturėtų svarstyti, ar prabavimą atlikti, nes gaminį pateikti prabuoti juvelyrą įpareigoja įstatymas. „Kartais tenka girdėti klaidingą nuomonę, kad prabavimas yra labai brangus. Iš tiesų kaina yra, pavyzdžiui, vos 0,39 euro už gramą aukso. Taigi, jeigu papuošalas sveria 5 gramus, juvelyras už Lietuvos prabavimo rūmų prabavimo paslaugą sumoka iki 3 eurų, nors tokios masės aukso gaminyje rinkoje kainuoja apie 700 eurų“, – atkreipia dėmesį V. Pavalkienė.

GALI PATIKRINTI VISI

Į Lietuvos prabavimo rūmus gali kreiptis kiekvienas, norintis patikrinti tiek pavaldą papuošalą, tiek kokį nors indą ar iš kelionės parsivežtą gaminį – tereikia su tuo daiktu ir asmens dokumentu atvykti į bet kurį Prabavimo rūmų padalinį. Jeigu norite iširti papuošalą, bet gyvenate tolokai nuo padalinio, galima pasitelkti į pagalbą siuntų tarnybą – šalia dėžutės su savo vertybe įdėkite ranka rašytą prašymą (pavyzdžiui, „noriu sužinoti, koks tai akmuo / iš kokio metalo pagamintas šis gaminyš“) su nurodytu telefonu numeriu, taip pat nurodykite savo vardą ir pavardę. Lygiai tokiu pačiu būdu – per siuntų tarnybą – iširtas gaminyš bus grąžintas užsakovui.

Darbuotojus išsiugdo

Lietuvos prabavimo rūmuose dirba daugiau nei 30 darbuotojų. Įdomu tai, kad turinčiųjų prabuotojo išsilavinimą čia nėra, mat nė viena šalies mokykla tokių specialistų nerengia. Taigi Lietuvos prabavimo rūmuose dirba įvairaus išsilavinimo specialistai, pavyzdžiui, chemikai, gemologai, biologai ir kitų sričių atstovai. V. Pavalkienės teigimu, kad įstaigoje įsidarbinęs žmogus galėtų dirbti savarankiškai, prireikia daug mažiau dvejų metų. „Mes žmogų turime ne tik apmokyti, bet ir išsiugdyti. Itin svarbi yra nepriekaištinga asmens reputacija. Ji atsakingai tikrinama prieš įdarbinant žmogų, juk jam teks dirbti išties atsakingą darbą su didelėmis vertėmis taurių metalų ir brangakmenių gaminiams, teisėtai naudoti valstybinį kontrolinį prabavimo ženklą“, – dėsto įstaigos vadovė.

Užsukame ir į Vilniuje įsikūrusį Prabavimo rūmų padalinį. Čia dirbančios prabuotojos pasakoja, kad jų darbas niekada nebūna nuobodus, mažą to, beveik visi atėjusieji dirbti į įstaigą tampa ilgamečiais darbuotojais. Viena tokių – jau kone tris dešimtmečius čia dirbanti Vilniaus padalinio vadovė-vyriausioji prabuotoja Nomedė Karbočienė. Pasak jos, padalinio prabuotojams tenka dirbti su įvairiausiais daiktais – klientai pristato ne tik papuošalų, bet ir stalo įrankių, antikvarinių indų, žvakidžių, rankinių, sagų, votų, diržų sagčių, taip pat būna, kad norima patikrinti įsigyto investicinio aukso kokybę. Beje, išaiškinama ir jo falsifikatų.

Kaip atliekami tyrimai?

N. Karbočienė pasakoja, kad daiktai pirmiausia apžiūrimi, tuomet naudojamos titnago plokštelės – jose įtrinami taurių metalų etalonai, šalia trinami ir užsakovo atnešti gaminiai. Paskui tos juostelės veikiamos specialiais reagentais. Pagal reakcijų pobūdį, susidariusių nuosėdų spalvas galima atskirti, ar gaminyš yra pagamintas iš taurių metalų, ar ne – netauriejieji metalai ištirpsta veikiami reagentų, t. y. įtrinta netauriojo metalo juostelė juodoja. Nors šis būdas gali pasirodyti gana archajiškas, vis dėlto jis – išties pa-

tikimas ir tikslus, jį pasitelkia viso pasaulio prabavimo specialistai.

Atliekant kontrolinį prabos tyrimą pasitelkiamas fluorescencinis rentgeno spektrometras, parodantis lydinio sudėtį, ir, žinoma, tiksliam tauriojo metalo kiekiui nustatyti taikomi tarptautiniais standartais patvirtinti, akredituoti cheminiai metodai. Prabą patvirtinančiam Lietuvos valstybiniam kontroliniam prabavimo ženklui įspausti naudojamos tiek mechaninio įspaudavimo staklės, tiek specialus modernus lazeris, ypač naudingas tada, kai įspauduojami mažyčiai, plonyčiai, pūsti gaminiai.

Vilniaus padalinyje įsikūrusioje Brangakmenių tyrimo laboratorijoje (beje, ji yra vienintelė tokia šalyje) tikrinami ir Lietuvos prabavimo rūmams pateikti brangakmeniai – deimantai, rubinai, safyrai, smaragdai – ar gaminiai su jais.

Neatitikimų – mažuma

Ar daug įstaigoje tikrinamų gaminių neatitinka standartų? V. Pavalkienės teigimu, būna visokių atvejų, tačiau neatitikimai nėra dažni. Pernai Lietuvos prabavimo rūmų darbuotojai prabavo beveik 750 tūkst. gaminių, bendra jų masė – apie 1,7 tonos. Beveik 3 tūkst. pateiktų iširti gaminių buvo ne iš taurių metalų ar žemesnės, prastesnės kokybės. Apie 40 proc. visų pateiktų prabuoti gaminių buvo iš aukso, o gaminiai su brangakmeniais sudarė daugiau nei 7 proc. Būna, kad brangakmeniai deklaruojami, pavyzdžiui, kaip deimantai, o pasirodo, kad jie turi stiklo priemaišų. Atsitinka ir taip, kad papuošale būna įtvirtinta dalis deimantų, dalis – stikluokų ar kai kurios aukso vėrinio detalės nėra auksi-

nės, nors deklaruojama kitaip. Pasak V. Pavalkienės, Lietuvos gamintojai, juvelyrų, ypač tie, kurie užsiima aukso ar sidabro importu, žaliavų atsiveža dažniausiai iš trečiųjų šalių, jas perka dideliais kiekiais, neretai – iš Kinijos, Tailando ar kitų valstybių, kuriose nėra privalomos prabavimo sistemos. „Taigi nutinka taip, kad mūsų verslininkai, rinkdamiesi gaminius pagal patrauklius modelius ar dizainą, parsiveža prekių, kurios neatitinka deklaruotos kokybės. Pavyzdžiui, jie sumoka už sidabrą, pažymėtą kaip 925 prabos, tačiau iš tikrųjų gauna tik 800 prabos gaminius ir t. t.“, – pasakoja pašnekovė.

Ne viskas – auksas...

Mūsų turgavietėse ar kioskiuose galime matyti gaminių, kurie yra pristatomi kaip iš medicininio aukso, – žiedų, pakabukų, auskarų, grandinėlių. Ar tokiuose dirbiniuose yra aukso ir ar jie gali pelnytai vadintis auksiniais? V. Pavalkienė tvirtina, kad žodis „auksas“ tokiais atvejais negali būti vartojamas ir apskritai termino „medicininis auksas“ bent jau kol kas nėra. „Jeigu ant gaminio nėra aukso prabą patvirtinančio valstybinio ženklo, jeigu jis nėra patikrintas, neturi tai liudijančio ženklo, vadinasi, jame nėra aukso, – pabrėžia pašnekovė. – Vadinamojo medicininio aukso dirbiniai dažniausiai yra gaminami iš plieno, kuris nesukelia alergijos, ir geriausiu atveju yra tik padengti aukso danga. Tačiau toks gaminyš nėra ir negali būti pateikiamas kaip aukso papuošalas. Noriu atkreipti vartotojų dėmesį, kad juvelyrikos parduotuvėse tokių medicininio aukso gaminių greičiausiai nerastume.“

Patyrusios Lietuvos prabavimo rūmų Vilniaus padalinio darbuotojos prabuojia juvelyrinius dirbinius